

Kolejka, Josef

**Návrhy na reorganizaci rakouské říše na říšském sněmu v Kroměříži
(listopad 1848-březen 1849)**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1981, vol. 30, iss. C28, pp. [95]-109

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102370>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JOSEF KOLEJKA

**NÁVRHY NA REORGANIZACI
RAKOUSKÉ ŘÍŠE NA ŘÍŠSKÉM SNĚMU
V KROMĚŘÍŽI
(LISTOPAD 1848 — BŘEZEN 1849)**

Průběh rakouského říšského sněmu v Kroměříži z konce roku 1848 a prvních měsíců roku 1849 je v československé literatuře vcelku dobře zpracován,¹ ale přece jen snad bude možné přispět k dějinám tohoto sněmu např. poznáním ohlasu u jednotlivých národů rakouské říše včetně těch, které nebyly v Kroměříži zastoupeny, ačkoli o to usilovaly: jde konkrétně o Charváty (zastoupeni byli jen zástupci z Dalmácie) a o vojvodinské Srby, jejichž zástupci rovněž promýšleli na podzim 1848 a na začátku roku 1849 možnou podobu příštího či „nového“ Rakouska. A bude snad zajímavé poznat soudobé návrhy a představy o uspořádání národnostních poměrů či vztahů mezi národy v rakouské říši a vůbec v celé střední Evropě, které vznikaly v té době i mimo sněm. Jejich poznání možná přispěje k přesnějšímu hodnocení práce říšského sněmu v tomto směru.

Jestliže v tomto sborníku přispívám právě tímto tématem, které se týká dějin říšského sněmu v Kroměříži, pak mimo jiné i pro to, abych připomněl skutečnost, že František Jordán začínal před 33 lety svou publikační činnost účastí na popularizační brožurce ke stému výročí roku 1848 a na scénáři výstavy o dějinách revolučního roku 1848, otevřené na podzim 1948 v Kroměříži.

Porážka revoluční Vídně znamenala další důležité vítězství reakce v Rakousku. Nová vláda Felixe Schwarzenberga (ministrem vnitra se stal hrabě Fr. Stadion) byla již přímým nástrojem dvora, ale z mnoha vnitřních i zahraničně politických okolností nemohla si vláda dovolit rozpustit říšský sněm a neodvážila se ani trestat jeho některé členy, kteří zůstali ve Vídni až do samého konce revoluce. Nebylo totiž ještě zdaleka rozhodnuto v Uhrách a v Německu. A tak dne 22. listopadu 1848 zahájil říšský sněm svou činnost sice na novém místě — v moravské Kroměříži —, ale ve

---

¹ Shrnující publikaci o průběhu říšského sněmu v Kroměříži napsal O. Odložilík, *Na kroměřížském sněmu 1848—1849*, Praha 1947. Nově pojednávají o průběhu a výsledcích říšského sněmu i o záměrech rakouské vlády v té době A. Klíma, *Revoluce 1848 v českých zemích*, Praha 1947, str. 96—111 a J. Polišenský, *Revoluce a kontrarevoluce v Rakousku*, Praha 1975, str. 226—229. Tam také odkaz na hlavní prameny a monografickou literaturu.

starém složení. Nový ministerský předseda dokonce sliboval ve svém prvním projevu v říšském sněmu dne 27. listopadu brzké vydání několika moderních zákonů.²

Tehdy koncem listopadu 1848 se tedy mohlo zdát některým českým politikům, že porážka povstání ve Vídni je především porážkou velkoněmecké ideje v Rakousku, a tím i vítězstvím protifrankfurtských sil. Ostatně již v průběhu října 1848 reagovali někteří rakouští delegáti ve frankfurtském shromáždění na znění 2. a 3. paragrafu navrhované německé ústavy — že se žádná část Německé říše nesmí spojit ve společný stát s neněmeckou zemí a že smí utvořit s jinou zemí jen personální unii — odmítavě: buď přímo protivelkoněmecky anebo velkorakousky. Viceprezident ústavního výboru frankfurtského celoněmeckého shromáždění, rakouský konzervativce Andrian-Werburg, zdůrazňoval „suverenní integritu“ Rakouska v příštím „Německu“ na základě „všeobecné rakouské národnosti“, o které tehdy mluvil další konzervativce hrabě Bedřich Deym. (Tato „všeobecná rakouská národnost“ byla chápána ovšem politicky a nikoli etnicky.)

Na paragraf 2a navrhované celoněmecké ústavy reagoval zejména rakouský konzervativce Franz von Sommaruga, který vydal ve Stuttgartu zvláštní spisek „Österreichs Zukunft und dessen Stellung in Deutschland“. Sommaruga sice neodmítal sblížení Rakouska s Německem, souhlasil dokonce s užším spojením německých oblastí Rakouska s vlastním Německem v podobě federace, ale na tuto federaci měla navazovat širší konfederace Německa i s neněmeckými zeměmi Rakouska. Sommaruga si přál zachování celistvosti Rakouska, které se mělo skládat z 5 „národních“ částí.³

Ale zatímco Sommaruga byl ochoten řešit státoprávní poměry v Rakousku na základě více méně zjevných etnických kritérií (příznával sedmihradským Rumunům a Slovákům právo na zřízení autonomních zemských sněmů), zatímco centralista a centrista (ve Frankfurtu) Anton von Schmerling si na podzim 1848 nadále přál Německý spolek pod německorakouským vedením a za předpokladu vedoucí role Němců v rakouském soustátí, dal ministerský předseda Schwarzenberg dne 27. listopadu 1848 jasně najevo, že „další trvání Rakouska ve státní jednotě“ je „německá i evropská potřeba“. Schwarzenberg sice hovořil o „přirozeném vývoji“ směrem k „omlazenému Rakousku“, které pak najde spolu s Německem „nové a pevné formy“, které „určí jejich vzájemné vztahy“, ale ve skutečnosti myslel Schwarzenberg na obnovu starého Rakouska.

² Přetisk Schwarzenbergova projevu J. M. Černý, *Boj za právo*, Praha 1893, str. 465—467, částečně i u Klímy, c. d., 199—200.

³ O postoji rakouských zástupců k německo-rakouskému spojení a vůbec o názorech celoněmeckého národního shromáždění ve Frankfurtu nad Mohanem pojednávají: J. Redlich, *Das österreichische Staats- und Reichsproblem. Darstellung der inneren Politik der habsburgischen Monarchie von 1848 bis zum Untergang des Reiches*, I, Leipzig 1920; V. Valentin, *Die deutsche Revolution von 1848 bis 1849*, 2, Berlin 1931; R. A. Kann, *Das Nationalitätenproblem der Habsburger Monarchie*, I—II, Graz-Köln 1964; G. Wollstein, *Das „Großdeutschland“ der Paulskirche. Nationale Ziele in der bürgerlichen Revolution 1848—1849*, Düsseldorf 1977. Podrobně o „rakouské otázce“ ve Frankfurtu jsem se vyslovil v článkách ve Slovanském přehledu 1981, č. 3 a č. 5.

Schwarzenbergův projev v Kroměříži z 27. listopadu 1848 byl hodnocen jako „vyznání velkorakouské“, které znamenalo „roztržku s velkoněmeckou myšlenkou“. Toto velkorakouské a protivelkoněmecké stanovisko potvrdil provládní „Wiener Zeitung“, který dne 1. prosince 1848 napsal (reagoval na nové skutečnosti z Frankfurtu): „Frankfurt chce zničit Rakousko, frankfurtské shromáždění se usneslo na takovém nepřátelství (vůči Rakousku), jakého se neodvážil vyslovit Napoleon nebo sardinský král. Frankfurtské shromáždění se takto stalo v současnosti největším nepřítelem rakouské monarchie a tím i Vídňe.“⁴

Velkorakouské prohlášení nové rakouské vlády bylo podtrženo projevem nového a mladého rakouského císaře Františka Josefa I. z 2. prosince 1848 o potřebě „centralismu“ a „státní autoritě“ v říši.

Prohlášení Felixe Schwarzenberga z 27. listopadu bylo uvítáno v Čechách se souhlasem. Karel Havlíček pak navíc hodnotil i nastoupení Františka Josefa I. jako „jeden z nejdůležitějších dnů pro Slovanstvo“. Havlíček si totiž myslel, že nový císař se nemusí cítit vázán přísahou císaře Ferdinanda na celistvost Uherské koruny a že ji rozdělí „tak, jak je zapotřebí pro její národy“. Z nesprávných informací o možném zastoupení Jihoslovanů ve Schwarzenbergově vládě reakčním Charvátem Kulmerem vyvodil Havlíček naději, že „nastaly konečné doby, kdy Slovanům počíná spravedlnost se dít“.

Tento optimismus Havlíčkův trval jen krátce. Vlastně již před vyslovením této naděje o „spravedlnosti“ pro Slovanů vyjádřil Havlíček pochybnosti o programu Schwarzenbergovy vlády. Návrh obecního zřízení hodnotil Havlíček jako „centralisticko-byrokraticko-aristokratickou nestvůru“. A v úvodníku Národních novin na prahu roku 1849, zamýšleje se o „započatém ale nedokončeném dile bouřlivého roku 1848“, vyslovil Havlíček znepokojení před nejbližší budoucností: „Lekáme se roku následujícího, nemohouce ještě zapomenout na hrůzy roku minulého.“⁵ Tentokrát měl Havlíček pravdu. Povzbuzena vítězným tažením císařských armád pod vedením Windischgrätzovým v Uhrách v druhé polovině prosince 1848 (uherskomadžarská vláda dokonce opustila Pešť a uchýlila se do Debrecína), dala rakouská reakce najevo, jak málo si váží práce říšského sněmu v Kroměříži. Dne 4. ledna 1849 prohlásila vláda ústy svého ministra vnitra, že navrhované znění § 1 připravované ústavy — „Všeliká moc ve státě pochází z lidu“ — není ve shodě se skutečnými a právními poměry v říši a že „posvátným pramenem nejvyšší moci je dědičné monarchické právo“. Tentokrát protestovali čeští poslanci spolu s německou levicí proti vládě, ale ani při této příležitosti nechtěli vládě vyslovit úplnou nedůvěru. A aby dokázali svou „umírněnost“, navrhovali mnozí z českých poslanců omezení hlasovacího práva na majetné vrstvy: tak vlastně zrušili svůj protest proti zákazu ideje o „moci pocházející z lidu“.

Věnujme se však především národnostní problematice v jednání říšského sněmu v Kroměříži. Krátce po zahájení činnosti rakouského sněmu vystoupilo několik německorakouských poslanců na stránkách „Brünnere

⁴ Valentin, c. d., s. 219—220.

⁵ Z. Tobolka, *Karla Havlíčka Borovského Politické spisy* (dále KHBPS), II, I Praha 1901, str. 231 a 256.

Zeitung“ (28. 11. 1848 „Beilage“) s návrhem na rozdělení rakouské „demokratické monarchie“ na 5 členských „národních států“: Německé Rakousko, České Rakousko, Polské Rakousko, Slovinské Rakousko a Italské Rakousko. Později však německé centrum trvalo na celistvosti a na centrálním řízení rakouské říše. Převážná většina Čechů spolu s některými Slovinci a Poláky usilovala o přeměnu Rakouska na federaci na základě historických zemí a nebo dokonce na základě „národů“. Zde se mohli Češi opírat i o stanovisko liberálních publicistů charvátských ze skupiny kolem časopisu „Slavenski jug“ nebo kolem spolku (založeného ostatně podle českého vzoru) „Slavenska lipa“.

Charvátští liberálové nepřijímali bezvýhradně postoj a postup Jelačićův a hájili zásadu konstitučně monarchického a federativního Rakouska, složeného z dílčích „zemských států“ na zásadě nebo základě „přirozenosti národa či jazyka“ a s cílem posílit „slovanskou národnost“ v rakouském státě. Charvátí se pokusili znovu po říjnu 1848 obeslat říšský sněm v Kroměříži, na němž chtěli hájit program, který navrhl O. K. Ostrožinski ve zmíněném časopise „Slavenski jug“ koncem října a začátkem listopadu 1848. Ostrožinski navrhoval, aby se i rakouský stát pokusil v duchu doby sjednotit své národy jako živé organismy na vyšší a životný politický organismus. Hlavní zásadou nových poměrů měla být „justitia regnorum fundamentum“, totiž „rovnoprávnost“. Zároveň se svobodou občanů (jednotlivců) musí nastat i svoboda církví a národů, jimž by měl být umožněn vlastní národní vývoj tak, aby byla zároveň udržena jednota státu. Ostrožinski se domníval, že rakouský státní komplex se skládá ze 7 kompaktních a organicky uzavřených národních skupin: 1. 8 mil. Němců, 2. 6,5 mil. Čechů, Moravanů, Slezanů a Slováků, 3. 5,2 mil. Maďarů, 4. 4,2 mil. Jiho-slovanů (Srbů, Charvátů a Slovinců), 5. 5,5 mil. Poláků a Rusínů (Ukrajinců), 6. 3 mil. Rumunů, 7. 2,6 mil. Italů (bez Lombardska a Benátska). Nové Rakousko by proto mělo zrušit hranice starých provincií-zemí na základě historického práva a ustavit nové hranice podle uvedených 7 „národů“ do „národně korunních zemí“. Rakousko by se pak stalo, jak navrhoval Ostrožinski, „velkorakouským státním svazem“, který by přitahoval i další země či národy k ideji založení „velké středoevropské konfederace“. A teprve v takové federální podobě by se mohlo Rakousko spojit či uzavřít spojenectví s Německem.⁶

Ani na podzim 1848 se Charvátí do říšské rady nedostali a nemohli tak posílit české federalizační snahy.

Charvátí však pokračovali ve svém úsilí o dosažení přeměny Rakouska ve federativní svaz národů-zemí a zejména využili rozhodnutí frankfurtského shromáždění, které v 2. a 3. paragrafu navrhované ústavy příští německé říše vyslovilo zásadu, že žádná část příštího sjednoceného Německa se nesmí spojit s neněmeckými zeměmi v nějakou jinou státní podobu: proti takovému rozhodnutí frankfurtského shromáždění Charvátí protestovali a na schůzi banátní rady dne 31. prosince 1848 znovu žádali zachování jednoty Rakouska, pro jehož integritu přece prolévali charvátští vojáci svou krev v Itálii a koncem října pak u Vídně. Budoucnost

⁶ St. Pejaković, *Actenstücke zur Geschichte des Kroatischslawonischen Landtages in der nationalen Bewegung vom Jahre 1848*, Wien 1861, Příloha str. 6—13.

svých zemí — Charvátska, Slavonska a Dalmácie — chtěli Charváti zajistit přímým spojením s Rakouskem. Protože se Uhry pokusily izolovat se od habsburské šíře a protože Království Charvátsko-slavonské nechce mít nic společného s oddělenými Uhrami, chtěli Charváti přímé podřízení Vidni. Z postavení Charvátska-Slavonska v příští „svobodné konfederaci“ rakouské pak mělo vyplynout, že Charváti měli obeslat říšský sněm. Tato zásada by měla platit i pro obyvatele srbské Vojvodiny, jejíž staré právo bylo obnoveno a které by mohlo být součástí Rakouska v rámci charvátsko-slavonsko-srbské konfederace.⁷

Za sebe i za uherské Srby zdůrazňovali Charváti v této své nové žádosti „ústavní princip rovnoprávnosti všech národů v Rakousku“ a zásadu „úplné nacionální a státně občanské svobody a rovnoprávnosti“. Tato směrlost či spíše naivní důvěra citované žádosti vyplývala ze skutečnosti, že Charváti a Srbové měli vlastní vojsko a že toto vojsko bylo habsburskému dvoru a německorakouské vládě kocem roku 1848 tolik potřebné na uherské frontě proti Maďarům. Brzy se však ukázalo, že „apelování“ na „vysokou vládu“ (rakouskou), aby „novou stavbu omlazeného Rakouska“ prováděla jen na základě „přirozeného práva národů“, bylo svědectvím naivity a politické slepoty části předáků charvátského národně politického hnutí.

Na přelomu let 1848—1849 se vyjadřoval o reorganizaci rakouské říše také uherský Srb Svetozar Miletić. Ten odvozoval své představy z ideje slovanské vzájemnosti (v Bratislavě v letech 1846 a 1847—1848 nebo v Pešti 1846—1847 se seznámil s J. Kollárem a L. Stúrem), k jejímuž pěstování sám přispěl některými verši ve školním spolku „Sloboda“ a v almanachu „Slavín“. Svě slovanství spojoval Miletić podle okolností se všesrbstvím, ale až do léta 1849 se většinou omezoval na rakouskou říši. Představoval si ovšem reorganizaci Rakouska na základě demokracie a národnostního principu. Podle Miletiće měla být rakouská říše rozdělena do 11 národních států: na státy německý, český, slovenský, polský, ukrajinský, rumunský, srbský, charvátský, slovinský, italský a maďarský. Jednotlivé státy by pak byly spojeny podle vzoru Spojených států severoamerických ve „spolek“ anebo „konfederaci“. Miletić výslovně odmítal uznat historické právo jako základ reorganizace nového Rakouska, které by samozřejmě musilo být řízeno odpovědnou vládou v čele s císařem: nový státní spolek by ponechal národům v jejich pravomoci „národnost“, jazyk a další „morální“ i „materiální“ potřeby a zájmy.

Ve svých úvahách („Vojvodina prema celokupnoj Austriji“ a „Značaj pokreta u Austriji 1848“) zdůrazňoval Miletić „národnostní princip“, který odvozoval — ostatně jako i jiní autoři své doby — od Velké francouzské revoluce. Národnostní princip byl podle Miletiće „hybnou silou dalšího lidského pokroku“. Miletić se domníval, že „jen na základě národnosti zřízená svoboda je pravou svobodou pro všechny lidi“. Idea národnosti, tato vznešená myšlenka naší doby, která v sobě spojuje všechny ctnosti národa v kulturní, společenské a politické oblasti, se vynořila, psal Miletić, jako jasná planeta vysoko na horizontě srbského nebe.⁸

⁷ *Tamtéž*, str. 145—152.

⁸ N. Petrović, *Svetozar Miletić*, Beograd 1958; Sv. Miletić, *Izabrani članci*,

Ještě před vylíčením návrhů na reorganizaci Rakouska, jež byly podány na říšském sněmu v Kroměříži v lednu 1849, uvedeme stručně obsah tří soudobých brožur o Rakousku, které napsali Jihoněmec Julius Fröbel, Polák Walery Krasiński a Rus M. A. Bakunin. Představy těchto tří autorů možná nebyly všem poslancům říšského sněmu známé a možná neovlivnily jejich vlastní návrhy, ale poznání zmíněných tří brožur umožní přesnější hodnocení jednání na říšském sněmu.

Nejdříve se zmíníme o brožurě J. Fröbla, člena ústředního výboru německých demokratů, který spolu s Robertem Blumem přijel v říjnu 1848 do Vídně a tam se mimo jiné pokoušel na základě doporučovacích listů od M. A. Bakunina navázat styky se Slovaný. A právě ve Vídni vydal Fröbel spisek „Wien, Deutschland und Europa“, v němž doporučoval, aby se Vídeň stala středem systému spojeneckých států, sahajících od Rýna až k ústí Dunaje a skládající se z celého Německa, Polska, Uher, jihoslovanských a rumunských zemí. Toto soustátí mělo mít ústavu podle vzoru „severoamerických svobodných států“. Fröbel byl stoupencem demokratické republiky, ale byl ochoten uznat i „demokratickou monarchii“, přičemž považoval za vedlejší, zda nové soustátí bude pod německým či slovanským vedením. „Podaří-li se západním a jižním Slovanům vytvořit státy, v nichž budou dominovat počtem svých příslušníků, pak proti tomu nelze nic mít; jen ať se nestanou tyto státy půdou, z níž vyrostou nové dynastie, anebo ať z nich nevyziskají staré dynastie omlazující potravu . . . Nevolám Slovaný: pojdte k nám Němcům! — neboť vím, že nevládneme přebytek svobody, z kterého bychom mohli rozdávat druhým. A nemám nic proti tomu, když nás budou opačně Slované volat: pojdte k nám Slovanům, neboť u nás je demokracie! . . . Národ, který může nejdříve nabídnout svým sousedům svobodu, lze považovat za jádro, z kterého začne život jeho sousedů v krystalické formě. To budiž tedy formou soutěže národností: navzájem se předstihovat v iniciativě. Předstihnou-li nás Němce rakouští Slované v tomto, pak mohou založit nějakou slovanskou říši, k níž se připojíme. Podaří-li se to nám, budiž tomu obráceně . . .“⁹

Krasińského anglicky psaný spisek „Panslavism and Germanism“ (vyšel v Londýně na podzim 1848) můžeme považovat za jednu z polských variant austroslavismu: velká říše západních Slovanů, jejímž cílem mělo být stanovit val proti Rusku na východě a na severu proti Němcům nebo na západě i proti Francii, byla by federací katolických Slovanů na čele s habsburskou dynastií. Vedoucí úlohu v této říši měli hrát Poláci včetně Slezska a Pomořanska a pochopitelně i ruského záboru. Dalším slovanským národem této říše měli být Češi. Součástí nové říše měly být dále všechny rakouské provincie, v nichž měl převahu slovanský živel. Členem této západoslovanské federace se měli stát i Maďaři. „Nové Rakousko“ mělo být svazem národů-států podle vzoru USA. Krasiński připouštěl možnost, aby německé části rakouského císařství směřly náležet k Němc-

Novi Sad 1939, str. 4. Dále W. D. Behschnitt, *Nationalismus bei Serben und Kroaten 1830—1914 (Analyse und Typologie der nationalen Ideologie)*, Köln 1976, str. 114—119. J. Šidak, *Studie iz Hrvatske povijesti za revolucije 1848—1849*, Zagreb 1979, s. 283—284.

⁹ K a n n, II, 81—82 a 323, pozn. č. 23.

kému spolku (či k německému spolkovému státu). Italské země do plánované federace neměly náležet. O Uhrách se Krasiński vyjadřoval se sympatiemi, ale nevěřil v možnost, že Maďari udrží uherské národy v područí: proto počítal s tím, že „maďarské torzo“ Uher bude nuceno vstoupit do společné nové federace. Jak je zřejmé, odmítal Krasiński ideu „historickopolitických individualit“ a navrhoval etnický princip členění či složení federace.¹⁰

Koncem roku 1848 vyšla v Německu brožura M. Bakunina „Aufruf an die Slawen“. Karel Sabina přeložil tuto brožuru a uveřejnil ji začátkem ledna 1849 v „Novinách Slovanské lípy“. Jak známo, propagoval Bakunin na Slovanském sjezdu ideu federace slovanských národů. Bakuninovy „Základy nové slovanské politiky“ navazovaly sice na starší všeslovanskou solidaritu, ale podřizovaly ji celoevropskému revolučnímu hnutí. Ve jmenované brožuře žádal Bakunin, aby Slované zahájili revoluci a připojili se k úsilí o vytvoření federace evropských republik. Cestou k tomu bylo zničení habsburské říše jako hlavní bašty evropské despotie. Z toho důvodu doporučoval Bakunin Čechům a ostatním Slovanům spojení s demokratickými Němci a také s bojujícími Maďary proti Windschgrätzovi.

Redakce „Novin Slovanské lípy“ sice uvedla, že některé pasáže brožury nejsou správné, ale neodmítla obsah přeloženého spisku. Vládní německý tisk rovněž přeložil Bakuninovu brožuru a využil skutečnosti, že její obsah vyšel v „Novinách Slovanské lípy“, k obvinění českých politiků a celého Slovanského sjezdu z nepřátelství vůči Rakousku. Čeští liberálové se proti těmto obviněním ohradili a zároveň odmítli Bakuninovu brožuru jako „směšnou“, „dětinskou“ a „blouznivou“. Palacký rozhodně odmítal možnost spolupráce Slovanů s Maďary a zejména rozhořčeně odmítl možnost zničení rakouského státu. Palacký naopak zdůraznil, že právě na Slovanském sjezdu v Praze šlo o to, „aby byla odvrácena zkáza Rakouska, jež hrozila tenkrát v důsledku frankfurtsko-maďarských plánů“. Palacký však zároveň připomínal, že „ovšem členové Slovanského sjezdu už tenkrát jako i nyní měli na mysli Rakousko nové, spravedlivé, přirozené, spolek svobodných a stejnoprávných národů pod dědičným mocným císařem“.¹¹

Toto své ohrazení proti německým obviněním, toto své vyznání víry ve „spravedlivé Rakousko“ učinil Palacký právě v té době, kdy ústavní výbor říšského sněmu v Kroměříži začal projednávat otázky vztahů a práv zemí či národů rakouské říše.

Srovnáme-li průběh jednání říšského sněmu ze srpna—září 1848 ve Vídni a pak od listopadu v Kroměříži, zjišťujeme, že poslanci různých národů projevíli nyní koncem roku 1848 a na začátku roku 1849 více ochoty spolupracovat na nové ústavě pro Rakousko. Samozřejmě i v Kroměříži existovalo rozdělení na „levici“, centrum a pravici, ale uvnitř tohoto klasického a nepřesného dělení probíhalo ještě další dělení podle národností. Konkrétně „levice“ německá a italská trvala na zásadě centralizace moci pro celý stát, kdežto Poláci byli převážně pro volnou fede-

¹⁰ *Tamtéž*, str. 26—29.

¹¹ *Františka Palackého Spisy drobné*, I, Praha 1898, str. 90—92. *KHBSP*, II, 1, str. 273—274. Kriticky o Bakuninově brožuře se vyslovil J. Kočí, Česká politika a Bakuninův „Hlas k Slovanům“, *Slovanské historické studie*, X, Praha 1974, 117—119.

raci. „Centrum“ neboli „strana věčně ministerská“, jak ji označil Havlíček, se od ledna 1849 rozštěpila na pravé a „levé“ centrum. „Slovanskou pravici“ neboli federalisty tvořili Češi, Moravané, Slovinci. Také Němci měli svou „pravici“, kteří se spojovali se „slovanskou pravici“ na zásadě jednoty a samostatnosti Rakouska proti Frankfurtu. A to byla zároveň linie vládní (ministr Fr. Stadion), která připouštěla spojení Rakouska s Německem jen na úrovni svrchovanosti obou států: podřízenost Rakouska Frankfurtu se odmítala.

V ústavním výboru, který připravoval návrh příští podoby Rakouska, převážil vliv centralistů. Jejich mluvčí, moravský Němec C. Mayer, navrhoval, aby Rakousko zůstalo jednotnou říší, jejíž řízení by šlo z centra přes stávající korunní země, které by se podle okolností dělily na národní kraje.

Poláci — šlechta i měšťáci demokraté-liberálové — si přáli vytvořit v Haliči takové pozice, aby se mohla jejich země stát základnou příští polské státnosti. Proto vystupovali Poláci pro federalizaci Rakouska anebo alespoň pro autonomii Haliče: z toho důvodu se opírali více o historická a nikoli o jazykově národní práva. Zřizování krajů podle národnosti uvnitř daných korunních zemí Poláci odmítali: to bylo namířeno proti Ukrajincům, které tehdy podporoval ministr Stadion.

Konkrétní návrhy na změny nebo na částečné úpravy státoprávní podoby Rakouska přednesli v Kroměříži Slovinec Kaučić a Čech Palacký.

Zatímco Charvát Ostrožinski navrhoval rozdělení rakouské říše do 7 „národních“ celků a Miletić dokonce do 11 národních útvarů, představoval si Slovinec M. Kaučić předlitavskou část Rakouska (v Kroměříži se připravovala rakouská ústava nadále z hlediska, že bude platit jen pro tzv. předlitavskou část rakouské říše) v podobě federace celkem 14 korunních („říšských“) zemí, jejichž hranice měly být opraveny pokud možno podle jazykově etnických poměrů: 1. Čechy české (Čechovia), 2. Deutsch-Böhmen (Boherheim), 3. Dolní a Horní Rakousko se Salzburgem, 4. Německé Štýrsko a Korutany, 5. Slovinsko (slovanské části Štýrska, Krajiny a Přímoří), 6. Slezsko, 7. Morava, 8. Německé Tyrolsko s Voralbergem, 9. Italská část Tyrol, 10. Italská část Přímoří, 11. Dalmácie, 12. Polsko (Polská Halič), 13. Rusínská (ukrajinská) Halič, 14. Bukovina.

Jak je zřejmé, nebyly by „říšské země“ národně jednotné (Morava, rakouské Slezsko, Bukovina).¹²

Palacký se vyslovil na schůzích ústavního výboru ve dnech 22. a 23. ledna 1849 pro velké jednotné Rakousko včetně Uher na základě „národně historických zemských skupin“ a popřípadě i na principu „národních krajů“ uvnitř těchto „národně historických zemských skupin“. Tento svůj návrh odůvodňoval Palacký „národnostním principem“. Zatímco dříve vládla světu síla, které se říká duch světa (Hegel!), nyní, tj. „v historickém rozvoji naší doby se vynořil princip, který loňského roku zasáhl do dějin Rakouska: je to rovné právo národností“. Palacký dále uvedl, že „touto zásadou je vyslovena emancipace Slovanů a Rumunů v Rakousku, ale ještě není provedena“. Podle Palackého se mělo při přípravě ústavy postupovat takto: „Musíme ustrojiti Rakousko tak, aby národové byly rády

¹² K a n n, II, 31 a 34—35.

v Rakousku.“ Cestou k tomuto stavu budou taková opatření, podle nichž se uznají „národnostně historické skupiny zemí, a pak jako drobnější národní oddíly říšského kraje“.

Palacký navrhoval toto rozdělení Rakouska: 1. Německorakouské země (Horní a Dolní Rakousko, Štýrsko, Korutany, Salzburg, německé části Tyrol, Vorarlberg, německé části Čech, Moravy a Slezska); 2. České země (české části Čech, Moravy a Slezska a také „uherské Slovensko“); 3. Polské země (Krakov, Halič, Bukovina a „uhersští Rusíni při Karpatech“); 4. Ilyrské země (slovanské části Štýrska, Korutan, Krajina a Přímoří); 5. „Vlašské“ (italské) země (italská část Tyrol, Lombardsko a Benátsko); 6. Jiho-slovanské země (Dalmácie, Charvátsko, Slavonsko a Vojvodina); 7. Maďarské země (maďarská část Uher a Sedmihrad); 8. Rumunské země (rumunská a „valašská“ část Sedmihrad, Uher a Bukoviny).

Návrh na rozdělení českých zemí na etnicky německé a české části byl překvapující. Však také okamžitě reagoval Palacký na tuto skutečnost, jako by ji chtěl odvolat: nebyl „nikterak proti rozdělení německých a českých částí Čech na Deutsch-Böhmen a Čechii“, ale protože „Čechy jsou kotlina, kotelník pak aby nebyl zničen, nemůže se rozdělit“. Nedůsledný byl Palacký i ve svém postoji k Polákům. Ačkoli podržidil Ukrajince-Rusíny z Haliče a ze Zakarpatské Ukrajiny „Polsku“, odmítal zároveň názory Poláků (Ziemiałkowského), jako by „národ Rusínů“ (Ukrajinci) byl teprve minulého roku vynalezen. Palacký tvrdil, že „Malorusové, jichžto žije v Rusku nad 10 miliónů“ mají svůj jazyk a jsou i „zvláštním národem“, který až dosud byl utiskován od Poláků i od vlády. V novém Rakousku však měli mít Ukrajinci podle Palackého jen „národní říšské kraje“.¹³

Palackého návrh na reorganizaci Rakouska vyvolal údiv i odpor. Němec Brestel viděl východisko v rozporných návrzích v tom, aby bylo ponecháno Rakousko v dosavadní podobě na základě soudobých „provincií“, které by se však uvnitř členily na národní kraje. To by prý dostatečně vyhovělo „historickým a provinciálním zájmům i rovnému právu národnosti“. Palacký se pokusil dokazovat oprávněnost svého návrhu a především trval na zásadě zrovnoprávnění Slovanů s Němci a Italy. Nebude-li přihlédnuto v nové ústavě k rovnoprávnosti všech národů, pak hrozí Rakousku v blízké budoucnosti rozpad.

Němečtí či německorakouští zástupci v ústavním výboru odmítali Palackého návrh, podle kterého by Češi byli v říši zastoupeni jako celek: zásadu jednoty zemí České koruny nazvali „zradou na státě“. Němci dále argumentovali zásadami „svobody“: dojde-li k rozdělení či odloučení jednotlivých zemí, pak to bude „výhodné pro absolutismus, ale nikoli pro svobodné národy“.

A tak zůstal Palacký v menšině: z 28 členů ústavního výboru hlasovalo pro jeho návrh jen 7, z toho 3 Češi, 3 Slovinci a 1 tyrolský Ital. Většina přijala za základ znění státoprávní podoby rakouské říše v příští ústavě návrh C. Mayera a Brestla.

Usnesení ústavního výboru bylo při dalších pracích na textu ústavy mírně upraveno, takže konečný návrh uváděl, že Rakousko (Předlitavsko) se skládá z těchto „říšských zemí“: 1. Království České, 2. Království

¹³ FPSD, I, 78—79.

Haličské a Vladiměřské s Krakovem, 3. Království Dalmatské, 4. Arciknížectví Dolní Rakousko, 5. Arciknížectví Horní Rakousko, 6. Vévodství solnohradské, 7. Vévodství štýrské, 8. Vévodství korutanské, 9. Vévodství krajinské, 10. Vévodství slezské, 11. Markrabství moravské, 12. Knižecí hrabství tyrolské s Vorarlbergem, 13. Přímoří, 14. Bukovina.¹⁴

Jednotlivé země měly být rozděleny do „národních krajů“: např. v Haliči jich mělo být 10, v Čechách 9 atd. Zároveň měla být práva národů ústavně vyjádřena i touto zásadou: „Všechny národní kmeny (Volksstämme) říše jsou rovnoprávné. Každý národní kmen má neporušitelné právo na zachování a péči své národnosti vůbec a kven řeči zvlášť. Rovnoprávnost všech obvyklých zemských řečí ve školách, úřadech a veřejném životě bude zabezpečována státem.“

Brzy se však ukázalo, že členové ústavního výboru říšského sněmu konali svou práci na ústavě zbytečně. Povzbuzena celkovým vývojem války v Uhrách, zejména pak vítězstvím císařských vojsk u Kápolné koncem února 1849, rozhodla se vídeňská vláda skoncovat s činností říšského sněmu: dne 7. března 1849 byl říšský sněm v Kroměříži rozehnan a vláda vydala vlastní ústavu s datem 4. března. Nařízená neboli oktrojovaná ústava vyšla ze zásady, že rakouská říše je celkem, který se administrativně dělí na 17 zemí: Dolní Rakousko, Horní Rakousko, Solnohradsko, „Ilyrsko“, Tyroly, Čechy, Morava, Slezsko, Krakovsko (polská část Haliče), Halič (ukrajinská část), Bukovina, Charvátsko s Dalmácií, Uhry, Sedmihradsko, Vojenská Hranice a Lombardsko i Benátsko. Vojvodinským Srbům byla sice naznačena možnost autonomie, ale celkové znění ústavy v tomto bodě vyvolalo dojem, že „§ 72 se vyjadřuje o Srbsku bezmála tak, že Srbové posud jistě nevědí, jak to s nimi státi má“.¹⁵ O Slovácích, uherských Němcích a karpatských Rusinech-Ukrajincích se vůbec nemluvalo. Přitom ale § 5 prohlašoval, že všechny národy monarchie mají stejná práva a že každý z nich má mít „neporušitelné právo k chování i vzdělávání národnosti své a svého jazyka“.¹⁶

Současně s vydáním ústavy oznámil rakouský ministerský předseda Schwarzenberg celoněmeckému národnímu shromáždění ve Frankfurtu, že Rakousko nemůže odtrhnout své německé části ze státního svazku své celé říše. Ústavu „německé říše“, kterou vypracovalo frankfurtské shromáždění 28. března 1849, rakouská (a také pruská!) vláda neuznala.

Ačkoli rakouská vláda vydala dne 7. března 1849 na některé poslance říšského sněmu v Kroměříži, kteří byli zvlášť aktivní ve Vídni v říjnu 1848, zatykače, nezalekli se četní poslanci tohoto zákroku a ještě 7. března vypracovali protestní projevy proti postupu vlády. Za zmínku stojí skutečnost, že za německou stranu byl pověřen přípravou protestu bývalý ministerský předseda Pillersdorf, za českou pak F. L. Rieger. Protest

¹⁴ *Tamtéž*, 75—76. A. Springer, Die Protokolle des Verfassungs-ausschusses im österreichischen Reichstage 1848—1849, Leipzig 1885, s. 16, 24, 29—34, 38—48 ad.

¹⁵ Em. Arnold, *Zběžné vysvětlění některých paragrafů z nové konstituce*, Občanské noviny 18., 20. a 23. 3. 1849, sborník *Čeští radikální demokraté*, Praha 1953, str. 110.

¹⁶ Z. V. Tobolka — K. Kramář, *Dějiny české politiky nové doby*, I, Praha 1909. Z. Tobolka, *Politické dějiny československého národa od r. 1848 až do dnešní doby*, I, Praha 1932.

vyšel v českých a německých novinách dne 15. března, tedy v den, kdy měla být v říšském sněmu podle původního plánu schválena definitivní podoba rakouské ústavy. Spolupráce českých a německých (německo-rakouských) poslanců pokračovala téhož dne v Praze, kde oktrojírka „vyvolala zlou krev u Čechů i u Němců“, pochodňovým průvodem, k jehož účastníkům mluvili za českou stranu dr. F. L. Rieger a za Němce známý A. Borosch proti oktrojírce a „na usmíření mezi národnostmi“.¹⁷ Tehdy v následujících dnech po 7. březnu 1849 se mluvilo opravdu rozhořčeně a bojovně. Havlíček považoval zroznění říšského sněmu a vydání oktrojované ústavy za „ránu, kterou šlechtická strana zasadila národní straně“, za což vypovídal Schwarzenbergově vládě „zásadní opozici“ až do té doby, kdy „tato vláda padne“. Havlíček dokonce doufal, že nynější rakouská vláda bude „za své násilnické a věrolomné kroky zákonem souzena a potrestána“. „My nebo oni — to je heslo všeobecné“, prohlašoval Havlíček.¹⁸

Také na „slovanském jihu“ se ozvaly brzy po 7. březnu 1849 projevy nespokojenosti proti Schwarzenbergově vládě. Učinili tak charvátsští demokraté v časopise „Slavenski jug“ již 10. 3. 1849. Rovněž „Novine Dalmatsko-Horvatske-Slavonske“ uveřejnily téhož dne protestní projevy proti rozehnání kroměřížského sněmu a proti vydání oktrojované ústavy: považovaly toto rozhodnutí za „svévolný krok, který dává v sázku nejenom budoucnost rodu habsburského, ale i budoucnost celé rakouské říše“.¹⁹ Brlić, Kušlan a jiní ze skupiny kolem časopisu „Slavenski jug“ se zanášeli myšlenkou spojit Jihoslovany s Maďary proti protirevolučnímu absolutismu v Rakousku a také proti prohabsburské politice Jelačićově a Rajačićově.²⁰

Tyto a podobné projevy představitelů slovanských národů podráždily rakouský vládní tisk, který se rozhořčoval nad skutečností, že „Charváti, svedeni několika německými demokraty, nařikají na ústavu“. Redakce časopisu „Österreicher Correspondent“ zastrašovala nespokojené Čechy, Charváty a Slovincce možností rozpadu Rakouska: „A což potom, kdyby se Rakousko rozpadlo, kdyby se toto nejvřelejší přání mnohých vyplnilo? Pak se ty krásná Praho velice mýlíš, myslíš-li si, že budeš sídlem českého krále; ne ty budeš porobeným městem Němců . . . A ty blátem přetékaající Záhřebe, ty budeš musit volat živio nové dynastii Kossuthově“.²¹

Oktrojovaná ústava nemile překvapila i Slováky, kteří právě tehdy vedli své druhé neboli zimní povstání proti Maďarům v rámci císařské armády. Hurban, Štúr, Zach, Kuzmány a další se pokusili o slyšení u císaře v Olomouci, kam přijeli prosit o udělení územně administrativní samostatnosti svého národního území, ale neuspěli ani na bojišti, ani u Habsburků.²² Ve Vídni ostatně nepřikládali účasti Slováků ve válce proti Maďarům

¹⁷ Podle dopisů z Prahy v *Breslauer Zeitung*, 16. a 18. 3. 1849.

¹⁸ *KHBPS*, II, 1, 360, 371 a 376.

¹⁹ Národní noviny, 15. 3. 1849 — in *KHBPS*, II, 1, 370—371.

²⁰ G. Mérei, *Über die Möglichkeit eines Zusammenschlusses der in Ungarn lebenden Völker in den Jahren 1848—1849*, *Acta Hungarica*, 1969, XV, str. 256 ad.

²¹ Podle přetisku v Národních novinách z 28. 3. 1849, *KHBPS*, II, 1, 386.

²² „Olmützer Correspondenz“ připojila ke zprávě o této slovenské delegaci dovětek: „Přejme Slovákům, aby je vláda vyslyšela a splnila jejich očekávání, neboť dobrý a věrný národ si to zaslouží“. *OC*, 14. 3. 1949.

velký význam a rakouská vláda učinila na začátku roku 1849 pro jistotu taková opatření, aby Slováci nemohli vystupovat na dobytém území na Slovensku jako nějaká národní vláda.²³ Nepochybně na základě zkušeností o obojetném přístupu rakouské vlády a vedení císařské armády v Uhrách k hnutí Slováků a také na základě dalších skutečností ze života na Slovensku začali příslušníci zimního slovenského tažení měnit své názory a představy. Nejradikálněji je změnili zejména čeští příslušníci slovenského dobrovolnického sboru, mezi nimi pak Matěj Mikšíček. Ten psal do českých novin již od února 1849 o neupřímnosti vídeňské vlády vůči Slovákům, vyslovil se proti oslavám generála Jelačiče a naznačil i nutnost dohody Slováků s Kossuthem.²⁴ Na Slovensku zastával takovou orientaci rozchodu s vídeňskou vládou a k vytvoření nových vztahů s revolučními Maďary jen Janko Král, kdežto Štúr odmítal protijelačičovské a prokossuthovské projevy části české veřejnosti: považoval je za „naši velkou škodu a neštěstí“.²⁵

Ani Rumuni nebyli spokojeni oktrojirkou z března 1849. Nesplnilo se jejich přání, které přednášela delegace Rumunů císaři Františku Josefu I. v Olomouci koncem února 1849: Rumuni žádali, aby byli všichni (tedy nejen v Sedmihradech, ale i v Banátě a Bukovině) sjednoceni a tvořili samostatný územně administrativní celek v rámci rakouské říše.²⁶ Po březnu 1849 hledali i Rumuni — podobně jako Slováci — sblížení s Charvátý. K tomuto sblížování docházelo především po linii umírněných liberálů a konzervativců, kteří podobně jako čeští liberálové nadále trvali na existenci Rakouska a obraceli se především ke dvoru o splnění jejich přání.²⁷

Zatímco liberálové se spokojovali s kritikou činnosti tehdejší rakouské vlády a nadále se obraceli k dynastii, hledající příčiny prohry své politiky nejen u „reakce“, ale také nebo dokonce zejména v programu „přepjatců“,²⁸ tj. u radikálních demokratů, ti naopak konstatovali, že „nová truchlivá doba“ po 7. březnu 1849 přišla z vlastní neobratné a příliš loajalistické politiky z období léta a podzimu 1848. Už tehdy, „když Vídeň padla na dno otroctví“ (v říjnu-listopadu 1848), „musili jsme i my Čechové

²³ Em. Arnold napsal již 9. ledna v „Občanských novinách“ o slovenském dobrovolnickém oddíle, že je řízen rakouským generálem Šimuničem, který má za úkol dbát o to, aby si snad Slováci nevedli na osvobozeném svém území podobně jako jiné národy, aby nevydávali nějaké národní zákony a neprohlásili se za vládu. — *Čeští radikální demokraté*, str. 69.

²⁴ B. Šindelář, *Ohlas maďarské revoluce 1848—1849 na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1953, str. 37. Tam i podrobná literatura.

²⁵ Havlíček se připojil ke Štúrovi a obhajoval Jelačiče. Dokazoval vládě, že kdyby byl zůstal vrchním velitelem protiuherských vojsk Jelačič (byl vystřídán Windischgrätzem), válka mohla být již dávno rozhodnuta ve prospěch „císařské strany“. *Slované a Rakousko*, Národní noviny 4. dubna 1849, *KHBPS*, II, 1, str. 399—400.

²⁶ *Breslauer Zeitung*, 28. 2. 1849, č. 49, str. 527 (podle „Olmützer Correspondenz“).

²⁷ Zásadu „zachovat Rakousko“ nadále zdůrazňoval Havlíček (*KHBPS*, II, 1, 398), trvali na ní čeští poslanci ve svém „Osvědčení“ z 21. března 1849 (přetíženo naposledy u Klím y, 215—224), vycházel z ní i výbor charvátského zemského sněmu v petici císaři Františku Josefovi I. z 25. dubna 1849 a považovali ji za základ svých snah i autoři charvátsko-slovensko-rumunské petice císaři z 5. května 1849 (P e j a k o v i c, *Aktenstücke*, 195—199, 200—201 a 201—209).

²⁸ *KHBPS*, II, 1, 391—393.

spolu s ní do poroby klesnouti“. Tak to psal Emanuel Arnold, který sebekriticky a kriticky posuzoval politiku i druhých slovanských národů. „Také Charváti kdyby . . . více na činy než na pouhá pěkná slova svého náčelníka Jelačice hleděli, mohli míti na čele svém Charváta místo rakouského generála.“²⁹ Podobně i Vincenc Vávra-Halštatský si v březnu uvědomoval skutečnost: „Kdo je vinen tomu, že ačkoli jsme na nějaký čas svrhli okovy, znovu jsme se dali upoutat? Ba, my sami“.³⁰ Karel Sabina reagoval na vydání oktrojírky zjištěním, že „jsme byli na cestě *zotročilého* Slovanstva“ a že proto „musíme jít cestou *svobodného* Slovanstva“. Tato „jiná slovan-ská politika“ musí zároveň „rozluštit veliké sociální otázky“ a nesmí být prováděna jen jako „boj jednotlivého národa“, ale musejí to být „boje *národů* spojených stejnou myšlenkou“.³¹

Čeští demokraté si začali uvědomovat škodlivé důsledky rozporů mezi národy rakouské říše a konkrétně mezi Čechy a Němci i mezi Maďary a jižními Slovany a Slováky již od přelomu 1848—1849, kdy postupně naznačovali a přímo vyslovovali víru v možnost, že jednotlivé národy „určitě si podají ruce ke společnému boji proti společnému nepříteli“ a že „jeden národ druhému ke svobodě pomáhat bude“.³² Pokud jde o vztah česko-německý, usnadnila pozici českých radikálních autorů skupina německých demokratů v Sasku, kteří vlivem Bakuninovým začali psávat např. v časopise „Dresdener Zeitung“ příznivěji o Česích a kteří přesvědčovali i Němce v Čechách k zanechání zášti proti Čechům.³³

Společné rozhořčení části Němců-Rakušanů a Čechů proti Vídni po 7. březnu 1849 spolu s probíhající změnou v názorech české veřejnosti na hnutí Maďarů vytvářelo v březnu 1849 podmínky pro případnou revoluční spolupráci Němců, Čechů, Poláků a Maďarů na západě i mezi Maďary a částí jižních Slovanů na jihovýchodě. Ale to je již jiná tematika.

Z Á V Ě R

V období od listopadu 1848 do března 1849 byla pozornost politické veřejnosti četných národů habsburské monarchie obrácena k činnosti říšského sněmu v Kroměříži. Očekávalo se vydání ústavy, která měla dát základ „nového“ Rakouska. Navrhovaná základní občanská práva by asi přispěla k rozšíření a prohloubení politického života v rakouské říši. V tomto ohledu lze proto souhlasit s těmi historiky, kteří hodnotí práci kroměřížského sněmu na ústavě poměrně příznivě. Naproti tomu navrhované územně administrativní rozdělení říše (její severozápadní poloviny) nesplňovalo naděje jednotlivých národů. Toto administrativní rozdělení říše, jak bylo naznačeno v oktrojírce, pak podráždilo všechny národy (snad jen Slovincům a haličským Ukrajincům mohly při případné realizaci oktrojírky vyplýnout některé výhody). Z hlediska národnostní otázky

²⁹ Občanské noviny, 3. dubna 1949, *Čeští radikální demokraté*, 119—121.

³⁰ Pražský večerní list, 23. března 1849, ČRD, 464.

³¹ Noviny Lípy slovanské, 28. března 1849, ČRD, 246.

³² Citace z Arnolda, Sabiny a jiných v ČRD, 65, 75, 238 aj.

³³ Podrobně Klíma, 114—115.

nesehrál tedy říšský sněm v Kroměříži významnou úlohu: pro historika jsou v tomto směru a v tomto období lákavější návrhy a představy, jež byly proneseny mimo říšský sněm.

Ale přece jen má i říšský sněm v Kroměříži „zásluhu“ na formulaci návrhů na řešení národnostní otázky: neochota či malá odvaha poslanců řešit vztahy mezi národy nově a nakonec rozehnutí sněmu a vydání oktrojírky — to vše přispělo k prohloubení nedůvěry národů vůči Rakousku a vytvářelo dočasně příznivé podmínky pro eventuální spolupráci národů v rámci Rakouska anebo i jejich sousedů proti vládnoucí dynastii a proti celé monarchii.

DIE ENTWÜRFE DER REORGANISATION ÖSTERREICHS

Im Herbst 1848 und Anfang 1849 wurden im österreichischen Reich und auch außerhalb Österreichs verschiedene Entwürfe der gemäßigten und auch radikalen Änderungen gegeben, die von dem Grundsatz der Gleichberechtigung der Nationalitäten ausgegangen sind. Im Reichstag in der mährischen Stadt Kremsier hat aber der Einfluß der deutschösterreichischen Zentralisten überwogen: die Mehrheit der Abgeordneter hat zwar die „Frankfurter-Orientation“ abgewiesen, aber in gleicher Weise wollte sie keine föderalistische Projekte annehmen.

Die Auflösung des Kremsier Reichstags und das Herausgeben der oktroyierten Verfassung im März 1849 entfachtete die Stimmungen gegen die österreichische Regierung und regte radikale Demokraten einzelner Völker des österreichischen Reiches zur vorübergehenden Zusammenarbeit gegen die Konterrevolution.

